ئەۋلاد گورۇپپىسى
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

سىزنىڭ ئورنىڭىز: باشبەت » ئومۇمى » كىتاب، ھېكمەت ۋە پەرز

كىتاب، ھېكمەت ۋە پەرز

يوللىغۇچى: ئاكادېمىيە يوللانغان ۋاقتى: 2013- يىل 29- ئاپرېل ئورنى: ئومۇمى، ئەدەبىيات گۈلزارى

ULY gha aylandurup körüsh USY gha aylandurup körüsh UEY gha aylandurup körüsh

أنه لقرآن كريم
Aynı kaynaktan beslenenler,
ئوخشاش مەنبەدىن ئوزۇقلانغانلار
aynı amaca yönelirler.
ئوخشاش مەقسەتكە يۈزلىنەر.
ÖZLÜ SÖZLER - MUSTAFA İSLAMOĞLU
(c) Mustafa Enes

يۇنۇس زۇننۇن

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

كىرىش

ئېپىستېمولوگىيە ئىلمىگە كۆرە ھەرقانداق بىر نەرسە مۇتلەق دەرىجىدە بىلىنمەيدۇ ياكى ھەرقانداق بىر نەرسىنى مۇتلەق دەرىجىدەبىلىش مۇمكىن ئەمەس.[1] بۇ قاراشنىڭ ئاساسىدا ياتقان تالاي نەزەرىيە ۋە دېيىملەردىن بىرى بولسا نىچېنىڭ«es denkt»(يەنى، ئۇ ئويلىنىۋاتىدۇ) دېگەن دېيىمىدۇر. بۇ دېيىمنى يۇقارقى قاراشقا باغلىغان ھالدا تېخىمۇ ئاچساق شۇ بايانغا ئېرىشەلەيمىز: گەرچە مۇتلەق بىلىمگە ئېرىشىش مۇمكىن بولمىسىمۇ ئەمما بىلىمگە ئېرىشىش يولىدا ئويلىنىش مەڭگۈ داۋام قىلىدۇ. ئېپىستېمولوگىيە ئىلمى بىلىم ۋە ئۇنىڭ تۈرلىرى ھەققىدە بىزگە يەنە تۆۋەندىكى قاراشنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ: مۇتلەق بىلىمگە(توغرا بىلىمگە) ئېرىشى مۇمكىن ئەمەس(بىلىم1)؛ تەجرىبىلەر بىلەن بەزى نىسپى بولغان بىلىملەرگە ئېرىشىش مۇمكىن(بىلىم2)؛ ئەمما ھەربىر ئېرىشلگەن بىلىم(بىلىم2) بەلگىلىك بىر خاسلىقتا ئىگە بولۇپ ئۇنى مەجبۇرىي ھالدا ھەر يەردە قوللانغىلى ۋە ئامىمغا زورلاپ تاڭغىلى بولمايدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئىلمىگە ئېرىشىش يولىدا توپلىغان ئۆز تەجرىبىلىرىمىزنى باشقىلارنىڭكى بىلەن سېلىشتۇرۇش ۋە ئۇلاردىن ئۆگىنىش ئارقىلىق بىر قەدەر ئىشەنچلىك ۋە قوللىنىلىش دائىرىسى تېخىمۇ كەڭ بولغان بىلىمگە ئېرىشەلەيمىز(بىلىم3).[2]

تارىخچىلار ۋە باشقا ھەرساھەدىكى ئالىملارغا ئوخشاش تېئولوگلارمۇ بىلىم1 گە ئېرىشەلمەيدىغانلىقنى، ئۆزلىرىنىڭ ھاسىل قىلغان چۈشەنچىلىرىنىڭ شەخسىي چۈشەنچىلەر ئىكەنلىكىنى ۋە ئىجاد قىلغان، قوبۇل قىلغان ھەر سىستېمىنىڭ باشقا پۈتۈن سىستېمىلارغا ئوخشاش نىسپىي ۋە مۇقىمسىز ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىدۇ.[3] تارىختىن بېرى پەيلاسوپلارنىڭ بىلىم ۋە ئۇنىڭغا ئېرىش ھەققىدىكى ئىزدىنىشلىرىنىڭ تۈرتكىسىدە تەرەققى قىلىپ بىر قەدەر مۇكەممەل سىستېما ھالىتىگە كەلتۈرگەن ئېپىستېمولوگىيە ئىلمىنىڭ يۇقارقى قاراشلىرى بىزگە بىلىم ۋە ئۇنىڭ تۈرلىرى ھەققىدە بەزى ئىشەنچلىك پاكىتلارنى سۇنماقتا. ئۇبولسىمۇ ئېپىستېمولوگىيە ئىلمىنىڭ بىلىم1، بىلىم2 ۋە بىلىم3 ھەققىدىكى بايانىدۇر.

ئاللاھ تەئالا شۇنداق دەيدۇ:

عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ.

«ئىنسانغا بىلمىگەن نەرسىلەرنى بىلدۈردى.»سۈرە ئەلەق 5-ئايەت

بۇ ئايەتتىكى«لم» كەلىمىسى ئەرەپچىدە ئۆزىنىڭ كەينىدىن كېلىدىغان پېئىلنى ئۆتكەن زاماندا، ھازىردا ھەم كەلگۈسىدە ئىنكارقىلىدىغان بولۇپ بۇ ئايەتتىنىڭ مەزمۇنى بولسا تەرجىمىدە كۆرسىتىلگەندەك ئاللاھنىڭ ئىنسانغا ئۇنىڭ ئۆتمۇشتە، ھازىر ۋە كەلگۈسىدە بىلىشى ئىمكانى بولمىغان نەرسىلەرنى ئۆگەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

فَإِنْخِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا ۖ فَإِذَا أَمِنْتُمْفَاذْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُمْ مَالَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ.

«قورقۇنچتا قالغىنىڭلاردا، پىيادە ياكى ئۇلاغلىق كېتىپ بېرىپ (ناماز ئوقۇڭلار)، ئامانلىق تاپقىنىڭلاردائاللاھ نىڭ سىلەرگە ئۆگەتكىنى بويىچە ئاللاھ نى ياد ئېتىڭلار . »سۈرە بەقەرە239-ئايەت

ئايەتنىڭ ئاخىرىنىڭ ئەرەپچە قىسمىنى ئەينەن تەرجىمە قىلىشقا ئۇرۇنساق تۆۋەندىكى مەنا چىقىدۇ، ئاللاھنىڭ سىلەرنىڭ بىلىپ بولۇشۇڭلار مۇمكىن بولمىغان نەرسىلەرنى سىلەرگە ئۆگەتكىنى بويىچە ئاللاھنى يادئېتىڭلار. يەنى بۇ ئايەتتىمۇ ئاللاھنىڭ مۇسۇلمانلارغا ئۇلارنىڭ بىلىپ بولۇشى مۇمكىن بولمىغان نەرسىلەرنى ئۇلارغا ئۆگەتكەنلىكى بۇنىڭ بىلەن مۇسۇلمانلارنىڭ ئاللاھنىڭ ئۆگىتىشىدىن باشقا يول بىلەن ئېرىششى مۇمكىن بولمىغان ۋە بىلىپ قىلىش مۇمكىن بولمىغان بىلىملەرگە ئېرىشكەنلىكى مەلۇم (بىلىم1).

وَلَوْلَافَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ أَنْيُضِلُّوكَ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ ۖ وَمَا يَضُرُّونَكَمِنْ شَيْءٍ ۚ وَأَنْزَلَ اللَّهُعَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَمَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ ۚ وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا.

«(ئى مۇھەممەد!) ئەگەر ساڭا ئاللاھ نىڭ پەزلى ۋە رەھمىتى بولمىسا ئىدى، ئۇلاردىن بىر گۇرۇھ ئادەم چوقۇم سېنى ئازدۇرۇشنى قەستلەيتتى؛ ئۇلار پەقەت ئۆزلىرىنى ئازدۇرىدۇ، ساڭا قىلچە زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. ئاللاھ ساڭا كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) ۋە ھېكمەتنى (يەنى سۈننەتنى) نازىل قىلدى، ساڭا سەن بىلمىگەن نەرسىلەرنى (يەنى شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ۋە غەيب ئىشلارنى) بىلدۈردى. ئاللاھنىڭ ساڭا پەزلى چوڭدۇر.»سۈرە نىسا 113-ئايەت

ئايەتنىڭ ئاستى سىزىلغان قىسمىنى ئەينەن تەرجىمە قىلىشقا ئۇرۇنساق تۆۋەندىكى مەنا چىقىدۇ:« ساڭا سېنىڭ بىلىپ بولۇشۇڭ مۇمكىن بولمىغان نەرسىلەرنى ئۆگەتتى». بۇ ئايەتتىمۇ ئاللاھنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسەلامغا ئۇنىڭ بىلىپ بولۇشى مۇمكىن بولمىغان، مەڭگۈ بىلەلمەيدىغان نەرسىلەر (بىلىم1) نى ئۆگەتكەنلىكى مەلۇم.

يۇقارقى ئايەتلەر بىزگە ئېپىستېمولوگىيە ئىلمى ئايرىغاندەك بىلىش مۇمكىن بولمايدىغان مۇتلەق توغرا بىلىمنىڭ(بىلىم1) بارلىقىنى، ئاللاھنىڭ ئۇنى پەيغەمبەرلىرىگە ۋە پەيغەمبەر ۋاستىسى بىلەن ئۆزى خالىغان بەندىلىرىگە ئۆگەتكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ.

قۇرئاندا ئاللاھ مۆئمىنلەرنى بەزى ئىشلىرىدا مەئرۇپ بويىچە قىلىشقا بۇيرۇيدۇ. مەئرۇپ (معرف) ئورتاق بىلىنگەن، ھەققىدە تالاش تارتىش قىلىش كېرەكسىز بولغان، ئورتاق قوبۇل قىلىنغان بىلىملەرنى (بىلىم2ۋە بىلىم3) كۆرسىتىدۇ. ماقالىدە ئاساسلىقى بىلىم1 ھەققىدە توختىلىدىغانلىقىم ئۈچۈن بىلىم2 ۋە بىلىم3 ھەققىدە توختالمايمەن.

1. كىتاب

قۇرئاندىكى ئايەتلەردىن شۇ مەلۇمكى ئاللاھ پەيغەمبەر ئەۋەتىش، كىتاب نازىل قىلىش ۋە ھېكمەت ئاتا قىلىش بىلەن ئىنسانلارغا ئۇلارنىڭ بىلىشى مۇمكىن بولمىغان بىلىمنى(بىلىم1) ئۆگەتكەن.

ئاللاھ تەئالا شۇنداق دەيدۇ:

وَإِذْآتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ.

ئاقتىدا سىلەرنى ھىدايەت تاپسۇن دەپ، مۇساغا ھەقنى باتىلدىن ئايرىغۇچى كىتابنى (يەنى تەۋراتنى) بەردۇق.»سۈرە بەقەرە 53-ئايەت

بَّنَاوَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُالْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ ۚ إِنَّكَ أَنْتَالْعَزِيزُ الْحَكِيمُ.

پەرۋەردىگارىمىز! ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ئايەتلىرىڭنى ئۇلارغا تىلاۋەت قىلىپ بېرىدىغان، كىتابىڭنى(يەنى قۇرئاننى)، ھېكمەتنى (يەنى پاك سۈننەتنى) ئۇلارغا ئۆگىتىدىغان، ئۇلارنى(مۇشرىكلىك ۋە گۇناھلاردىن) پاك قىلىدىغان بىر پەيغەمبەر ئەۋەتكىن، ھەقىقەتەنسەن غالىب سەن، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىسەن» دېدى.» سۈرە بەقەرە 129-ئايەت

كَمَاأَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَاوَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَوَيُعَلِّمُكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ.

«شۇنىڭدەك (يەنى سىلەرگە بەرگەن نېمىتىمنى كامالەتكە يەتكۈزگىنىمدەك) ئۆز ئىچىڭلاردىن سىلەرگە بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى تىلاۋەت قىلىپ بېرىدىغان، سىلەرنى (مۇشرىكلىك ۋە گۇناھدىن) پاك قىلىدىغان،سىلەرگە كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) ۋە ھېكمەتنى(يەنى دىنىي ئەھكاملارنى) ئۆگىتىدىغان، سىلەرگە بىلمىگەنلىرىڭلارنى بىلدۈرىدىغان بىر پەيغەمبەر ئەۋەتتۇق.» سۈرە بەقەرە 151-ئايەت

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَمُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَبَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ ۚ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَاجَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۖ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّبِإِذْنِهِ ۗ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْيَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

«ئىنسانلار (دەسلەپتە) بىر ئۈممەت (يەنى ھەق دىندا) ئىدى (كېيىن ئۇلارنىڭ بەزىسى ئىمان ئېيتىپ، بەزىسى ئىمان ئېيتماي ئىختىلاپ قىلىشتى)، ئاللاھ (مۆمىنلەرگە جەننەت بىلەن) خۇش خەۋەر بەرگۈچى، (كۇففارلارنى دوزاختىن) ئاگاھلاندۇرغۇچى پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتتى؛(ئاللاھ) كىشىلەرنىڭ ئىختىلاپ قىلىشقان نەرسىلىرى ئۈستىدە ھۆكۈم چىقىرىش ئۈچۈن،ئۇلارغا ھەق كىتابنى نازىل قىلدى، پەقەت كىتاب بېرىلگەن كىشىلەرلا ئۆزلىرىگە روشەن دەلىللەر كەلگەندىن كېيىن ئۆزئارا ھەسەت قىلىشىپ (يەنى كاپىرلار مۆمىنلەرگە ھەسەت قىلىپ)، كىتاب توغرىسىدا ئىختىلاپ قىلىشتى، ئاللاھ ئۆز ئىرادىسى بويىچە مۆمىنلەرنى ئۇلار (يەنى گۇمراھلار) ئىختىلاپ قىلىشقان ھەقىقەتكە ھىدايەت قىلدى. ئاللاھ خالىغان كىشىنى توغرا يولغا باشلايدۇ.»سۈرە بەقەرە 213-ئايەت

لَقَدْمَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْأَنْفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُالْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ.

«ئاللاھ مۆمىنلەرگە ئاللاھ نىڭ ئايەتلىرىنى تىلاۋەت قىلىدىغان، ئۇلارنى (گۇناھلاردىن) پاك قىلىدىغان، ئۇلارغا كىتابنى ۋە ھېكمەتنى (يەنى قۇرئان ۋە سۈننەتنى) ئۆگىتىدىغان،ئۆزلىرىدىن بولغان بىر پەيغەمبەر ئەۋەتىپ، ئۇلارغا چوڭ ئېھسان قىلدى؛ ھالبۇكى،ئۇلار بۇرۇن ئوچۇق گۇمراھلىقتا ئىدى.»سۈرە ئال ئىمران 164-ئايەت

أَمْيَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۖ فَقَدْ آتَيْنَا آلَإِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا.

«ياكى ئۇلار ئاللاھ ئۆز پەزلىدىن كىشىلەرگە بەرگەن نەرسىگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن پەيغەمبەرلىككە) ھەسەت قىلىشامدۇ؟ بىز ھەقىقەتەن ئىبراھىم ئەۋلادىغا كىتاب، ھېكمەت بەردۇق ۋە ئۇلارغا بۈيۈك پادىشاھلىق بەردۇق.»سۈرە نىسا 54-ئايەت

إِنَّاأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَاأَرَاكَ اللَّهُ ۚ وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا.

«(ئى مۇھەممەد!) سېنى كىشىلەر ئارىسىدا ئاللاھنىڭ كۆرسەتكىنى بويىچە ھۆكۈم قىلسۇن دەپ، ساڭا ھەقىقەتەن ھەق كىتابنى نازىل قىلدۇق. خائىنلارنىڭ تەرىپىنى ئالمىغىن.» سۈرە نىسا 105-ئايەت

وَلَوْلَافَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ أَنْيُضِلُّوكَ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ ۖ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِنْشَيْءٍ ۚ وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَالَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ ۚ وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا.

«(ئىمۇھەممەد!) ئەگەر ساڭا ئاللاھ نىڭ پەزلى ۋە رەھمىتى بولمىسا ئىدى، ئۇلاردىن بىرگۇرۇھ ئادەم چوقۇم سېنى ئازدۇرۇشنى قەستلەيتتى؛ ئۇلار پەقەت ئۆزلىرىنى ئازدۇرىدۇ، ساڭا قىلچە زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ.ئاللاھ ساڭا كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) ۋە ھېكمەتنى (يەنى سۈننەتنى) نازىل قىلدى، ساڭا سەن بىلمىگەن نەرسىلەرنى (يەنى شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ۋە غەيب ئىشلارنى) بىلدۈردى. ئاللاھنىڭ ساڭا پەزلى چوڭدۇر.»سۈرە نىسا 113-ئايەت

يَاأَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّاكُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ ۚ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَاللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ.
يَهْدِيهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُمْ مِنَالظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ.

«ئى ئەھلى كىتاب! (يەنى يەھۇدىيلار ۋەناسارالار) سىلەرگە سىلەر كىتابتا (ئىنجىلدا ۋە تەۋراتتا) يوشۇرغان نۇرغۇن نەرسىلەرنى بايان قىلىپ بېرىدىغان ۋە (يوشۇرغان نەرسىلەردىن) نۇرغۇننى كەچۈرىدىغان (ئاشكارىلاپ سىلەرنى پاش قىلمايدىغان) رەسۇلىمىز كەلدى، سىلەرگە ئاللاھ تەرىپىدىن نۇر (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) ۋەروشەن كىتاب (يەنى قۇرئان) كەلدى.
ئاللاھ شۇكىتاب (يەنى قۇرئان) ئارقىلىق رازىلىقىنى تىلىگەنلەرنى سالامەتلىك يوللىرى (ئاللاھنىڭ شەرىئىتى ۋە ئۇنىڭ ئەھكاملىرى) غا يېتەكلەيدۇ، ئىرادىسى بويىچە ئۇلارنى(كۇفرى) قاراڭغۇلۇقىدىن (ئىماننىڭ) نۇرىغا چىقىرىدۇ ۋە ئۇلارنى توغرا يولغاھىدايەت قىلىدۇ.»سۈرە مائىدە 15،16-ئايەتلەر

إِنَّا أَنْزَلْنَاالتَّوْرَاةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ
«بىزھەقىقەتەن (مۇساغا) تەۋراتنى نازىل قىلدۇق، تەۋراتتا (توغرا يولغا يېتەكلەيدىغان)ھىدايەت ۋە نۇر بار» سۈرە مائىدە 44-ئايەت

وَأَنْزَلْنَاإِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِوَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ ۖ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ ۖ وَلَاتَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ ۚ لِكُلٍّ جَعَلْنَامِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةًوَاحِدَةً وَلَٰكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ ۖ فَاسْتَبِقُواالْخَيْرَاتِ ۚ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَاكُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ.

«(ئى مۇھەممەد!) بىز ساڭا ئۆزىدىن ئىلگىرى(ساماۋى) كىتابلارنى ئېتىراپ قىلغۇچى ۋە ئۇلارغا شاھىت بولغۇچى ھەق كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) نازى قىلدۇق. (ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئاللاھ ساڭا نازىلقلغان قۇرئان (ئەھكامى) بويىچە ھۆكۈم قىلغىن، ساڭا كەلگەن ھەقتىن بۇرۇلۇپ،ئۇلارنىڭ نەپسى خاھىشلىرىغا ئەگەشمىگىن. (ئى ئۈممەتلەر!) سىلەرنىڭ ھەر بىرىڭلارغابىرخىل شەرىئەت ۋە ئوچۇق يول تەيىن قىلدۇق. ئەگەر ئاللاھ خالىسا، ئەلۋەتتە،سىلەرنى بىر ئۈممەت قىلاتتى (يەنى پۈتۈن ئىنسانلارنى بىر دىندا قىلاتتى). لېكىن ئاللاھسىلەرگە بەرگەن شەرىئەتلەر ئارىسىدا سىلەرنى سىناش ئۈچۈن (كۆپ ئۈممەت قىلىپئايرىدى). ياخشى ئىشلارغا ئالدىراڭلار. ھەممىڭلار ئاللاھ نىڭ دەرگاھىغا قايتىسىلەر، سىلەر ئىختىلاپ قىلىشقان نەرسىلەرنى (ئۇنىڭ قايسى ھەق، قايسى ناھەقلىكىنى) ئاللاھ سىلەرگە ئېيتىپ بېرىدۇ.» سۈرە مائىدە 48-ئايەت

إِذْقَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَىٰوَالِدَتِكَ إِذْ أَيَّدْتُكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِوَكَهْلًا ۖ وَإِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَاةَوَالْإِنْجِيلَ ۖ وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِيفَتَنْفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِي ۖ وَتُبْرِئُ الْأَكْمَهَوَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِي ۖ وَإِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِي ۖ وَإِذْكَفَفْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَنْكَ إِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَالَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ.

ئۆزۋاقتىدا ئاللاھ ئېيتتى: ئى مەريەم ئوغلى ئىسا! ساڭا ۋە سېنىڭ ئاناڭغا بەرگەننېمىتىمنى ئەسلىگىن، ئەينى زاماندا ساڭا روھۇلقۇدۇس (يەنى جىبرىئىل) بىلەن مەدەتبەردىم، (كىچىككىدە) بۆشۈكتە ۋە (پەيغەمبەر بولغان) ئوتتۇرا ياش ۋاقتىڭدىكىشىلەرگە سۆزلەيتتىڭ، ئەينى زاماندا ساڭا كىتابنى، ھېكمەتنى، تەۋراتنى ۋە ئىنجىلنى ئۆگەتتىم، ئەينى زاماندا مېنىڭ ئىزنىم بىلەن لايدىن قۇشنىڭ شەكلىدە بىر نەرسە ياسايتتىڭ – دە، ئۇنى پۈۋلىسەڭ ئىزنىم بىلەن ئۇچىدىغان قۇش بولاتتى، مېنىڭ ئىزنىم بىلەن تۇغما كورنى، بەرەسكېسەلنى ساقايتاتتىڭ، ئەينى زاماندا، مېنىڭ ئىزنىم بىلەن ئۆلۈكلەرنى (تىرىلدۈرۈپقەبرىلەردىن) چىقىراتتىڭ، ئەينى زاماندا بەنى ئىسرائىلنى ساڭا چېقىلىشتىن توستۇم،سەن ئۇلارغا مۆجىزىلەر بىلەن كەلگەن چېغىڭدا، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى كاپىرلار: «بۇپەقەت روشەن سېھىردۇر» دېدى.»سۈرە مائىدە 110-ئايەت

أُولَٰئِكَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ۚ فَإِنْ يَكْفُرْ بِهَاهَٰؤُلَاءِ فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَيْسُوا بِهَا بِكَافِرِينَ.

«ئۇلارغا كىتابنى، ھېكمەتنى ۋە پەيغەمبەرلىكنى ئاتا قىلدۇق ، ئەگەر بۇ مۇشرىكلار ئۇلارنى(يەنى كىتاب، ھېكمەت ۋە پەيغەمبەرلىكنى) ئىنكار قىلسا، ئۇلارنى ئىنكار قىلمايدىغانباشقا بىر قەۋمگە تاپشۇرىمىز.»سۈرە ئەنئام 89-ئايەت

وَمَاقَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَىٰ بَشَرٍمِنْ شَيْءٍ ۗ قُلْ مَنْ أَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسَىٰ نُورًاوَهُدًى لِلنَّاسِ ۖ تَجْعَلُونَهُ قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيرًا ۖ وَعُلِّمْتُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُواأَنْتُمْ وَلَا آبَاؤُكُمْ ۖ قُلِ اللَّهُ ۖ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْيَلْعَبُونَ.
وَهَٰذَاكِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَأُمَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا ۚ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِيُؤْمِنُونَ بِهِ ۖ وَهُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ.

«ئۇلار ئاللاھ نى ھەقىقىي رەۋىشتە تونۇمىدى.ئۇلار (يەنى يەھۇدىيلار) ئۆز ۋاقتىدا: «ئاللاھ ھېچ كىشىگە ھېچ نەرسە نازىلقىلمىدى» دېدى (يەنى ۋەھيىنى ۋە پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلدى). (ئى مۇھەممەد!)ئېيتقىنكى، «مۇسا ئېلىپ كەلگەن ۋە كىشىلەرگە نۇر، ھىدايەت بولغان كىتابنى كىم نازىل قىلدى ؟ ئۇ كىتابنى پارچە – پارچەقەغەزلەرگە كۆچۈرۈپ، بىر قىسمىنى ئاشكارىلاپ، كۆپ قىسمىنى يوشۇرىسىلەر. (ئىيەھۇدىيلار!) سىلەرگە ئۆزۈڭلار ۋە ئاتا – بوۋاڭلار بىلمىگەن نەرسىلەر بىلدۈرۈلدى، (بۇ قۇرئاننى) ئاللاھ (نازىل قىلدى)».ئاندىن، ئۇلارنى تەرك ئەتكىنكى، ئۇلار باتىللىرىدا (يەنى قالايمىقان سۆزلىرىدە)ئويناپ يۈرسۇن. بۇ (قۇرئان) مەككە ئاھالىسىنى ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇشۇڭ ئۈچۈن بىز نازىل قىلغان، ئۇنىڭدىن ئىلگىرى نازىل قىلىنغان (تەۋرات ۋە ئىنجىلغا ئوخشاش) كىتابلارنى ئېتىراپ قىلغۇچى مۇبارەك كىتابتۇر، ئاخىرەتكە ئىمان ئېيتىدىغانلار ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتىدۇ،ئۇلار نامازلىرىنى ئۆز ۋاقتىدا تولۇق ئادا قىلىدۇ.» سۈرە ئەنئام 91،92-ئايەتلەر

ثُمَّآتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذِي أَحْسَنَ وَتَفْصِيلًا لِكُلِّشَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ وَهَٰذَاكِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْتُرْحَمُونَ.

«ئاندىن ئۇلار (يەنى ئىسرائىل ئەۋلادى) ئۆزپەرۋەردىگارىغا مۇلاقات بولىدىغانلىقىغا ئىشەنسۇن دەپ، ياخشىلىق قىلغان ئادەمگەبېرىدىغان نېمىتىمىزنى مۇكەممەللەشتۇرۇش، (ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ دىنىي ئىشلىرىدائېھتىياجلىق بولغان) ھەر بىر نەرسىنى تەپسىلىي بايان قىلىش، (ئىسرائىل ئەۋلادىنى) ھىدايەت قىلىش ۋە (ئۇلارغا) رەھمەت قىلىش يۈزىسىدىن، مۇساغا كىتاب (يەنى تەۋرات) ئاتا قىلدۇق. بۇ بىز نازىل قىلغان (قۇرئان) مۇبارەك كىتابتۇر. ئاللاھ ھمتنى ئۈمىد قىلغۇچىلاردىن بولۇش ئۈچۈن، ئۇنىڭغائەگىشىڭلار، (ئۇنىڭغا مۇخالىپەتچىلىك قىلىشتىن) ساقلىنىڭلار.»سۈرە ئەنئام 154،155-ئايەتلەر

اوتقولوا لَوْ أَنَّا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا أَهْدَىٰ مِنْهُمْ ۚ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ ۚ فَمَنْأَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَّبَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَصَدَفَ عَنْهَا ۗ سَنَجْزِيالَّذِينَ يَصْدِفُونَ عَنْ آيَاتِنَا سُوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

«ياكى سىلەرنىڭ، ئەگەر بىزگە كىتاب نازىل قىلىنغان بولسا، بىز ئەلۋەتتە ئۇلاردىن ئارتۇق ھىدايەت تاپقان بولاتتۇق،دېمەسلىكىڭلار ئۈچۈندۇر. سىلەرگە پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن ھەقىقەتەن پاكىت، ھىدايەت ۋە رەھمەت نازىل بولدى، ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلغان ۋە ئۇلاردىن يۈز ئۆرۈگەن كىشىدىنمۇ زالىم ئادەمبارمۇ؟ بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزدىن يۈز ئۆرۈگەنلەرنى ئۇلارنىڭ يۈز ئۆرۈگەنلىكلىرىئۈچۈن قاتتىق ئازاب بىلەن جازالايمىز.»سۈرە ئەنئام 157-ئايەت

وَلَقَدْجِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلَىٰ عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍيُؤْمِنُونَ.
«ئۇلارغاكىتاب (يەنى قۇرئان) بەردۇق، ئۇنى (يەنى قۇرئاننىڭ مەنىلىرىنى) بىلىش ئاساسىدا بايان ۋە رەھمەت قىلدۇق.» سۈرە ئەئراف 52-ئايەت

وَمَاكَانَ هَٰذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَىٰ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَٰكِنْ تَصْدِيقَالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّالْعَالَمِينَ.
«بۇ قۇرئاننى بىراۋنىڭ ئاللاھ قا ئىپتىرا قىلىشى ئەقلغە سىغمايدۇ (چۈنكى قۇرئاننى ھېچ ئىنسان ئىجاد قىلالمايدۇ)، لېكىن قۇرئان ئىلگىرى كەلگەن (تەۋرات، ئىنجىلقاتارلىق ساماۋى) كىتابلارنى تەستىق قىلغۇچىدۇر، ئاللاھ بەلگىلىگەن ئەھكاملارنى بايان قىلغۇچىدۇر، ئۇنىڭدا ھېچ شەك يوقتۇر، (ئۇ) ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن نازىل قىلىنغاندۇر.»سۈرە يۇنۇس 37-ئايەت

الر ۚ كِتَابٌأُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ.
«ئەلىف، لام، را. بۇ، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى، ھەممىدىن خەۋەردار ئاللاھ تەرىپىدىن نازىل بولغان ئايەتلەرنىڭ تۈزۈلۈشى پۇختا، (ئەقىدە، ئەھكام ۋەز ۋە قىسسىلەر) تەپسىلىي بايان قىلىنغان كىتابتۇر.»سۈرە ھۇد 1-ئايەت

الٓر كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَىالنُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَىٰ صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ.
«ئەلىف. لام. را. (بۇ قۇرئان شۇنداق)كىتابتۇركى، (ئى مۇھەممەد!) ئۇنى ساڭا كىشىلەرنى پەرۋەردىگارىنىڭ ئىزنى بىلەن قاراڭغۇلۇقتىن (يەنى كۇفرىدىن) يورۇقلۇققا(يەنى ئىمانغا) چىقىرىشىڭ ئۈچۈن، غالىب، (ھەممە تىللاردا) مەدھىيىلەنگەن ئاللاھنىڭ يولىغا (باشلىشىڭ ئۈچۈن) نازىل قىلدۇق.» سۈرە ئىبراھىم 1-ئايەت

وَمَاأَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوافِيهِ ۙ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ.
(«ئىمۇھەممەد!) بىز كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) پەقەت سېنىڭ كىشىلەرگە ئۇلار (دىنىدىكى) دەتالاش قىلىشقان نەرسىلەرنى بايان قىلىپ بېرىشىڭ ئۈچۈن، ئىمان ئېيتىدىغان قەۋمگە ھىدايەت ۋە رەھمەت بولسۇن ئۈچۈنلا نازىل قىلدۇق.»سۈرە نەھل 64-ئايەت

وَيَوْمَنَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ ۖ وَجِئْنَابِكَ شَهِيدًا عَلَىٰ هَٰؤُلَاءِ ۚ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًالِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ.
«شۇ كۈندە بىز ھەر بىر ئۇممەتتكە ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ئۇلارغا قارشى (گۇۋاھلىق بېرىدىغان) بىر شاھىت (يەنى پەيغەمبەر)كەلتۈرىمىز ۋە (شۇ كۈندە) بىز سېنى ئۇلارغا (يەنى ئۇممىتىڭگە) شاھىت قىلىپكەلتۈرىمىز. ساڭا بىز كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) ھەممە نەرسىنى (يەنى كىشىلەر موھتاج بولىدىغان دىنىي ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى) چۈشەندۈرۈپ بېرىدىغان، (دىللارغا) ھىدايەت، (بەندىلەرگە) رەھمەت،مۇسۇلمانلارغا مەڭگۈلۈك سائادەت بىلەن خوش خەۋەر بەتكۈزىدىغان قىلىپ نازىل قىلدۇق.»سۈرە نەھل 89-ئايەت

الْحَمْدُ لِلَّهِالَّذِي أَنْزَلَ عَلَىٰ عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا ۜ.
«جىمى ھەمدۇسانا ئاللاھ قا خاستۇركى، (ئاللاھئىنسانلارنى) ئۆز تەرىپىدىن بولغان قاتتىق ئازابتىن ئاگاھلاندۇرۇش، ياخشىئەمەللەرنى قىلغان مۆمىنلەرگە ئۇبدان مۇكاپات (يەنى جەننەت) بېرىدىغانلىقى بىلەنخۇش خەۋەر بېرىش ئۈچۈن، بەندىسى (يەنى پەيغەمبىرى مۇھەممەد) گە توغرا، ھېچقانداق ئەگرىلىق (يەنى ئىختىلاپ، زىددىيەت) بولمىغان قۇرئاننى نازىل قىلدى.» كەھف سۈرىسى 1-ئايەت

وَمِنَالنَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍمُنِيرٍ.
«بەزىلەر(توغرا تونۇشقا ئېلىپ بارىدىغان) ھېچ قانداق ھەقىقى ئىلمىسىز، ھىدايەتسىز ۋەنۇرلۇق كىتابسىز ھالدا ئاللاھ توغرىسىدا مۇنازىرىلىشىدۇ، (ئۇنىڭمۇنازىرىلىششى نوقۇل نەپسى خاھىشى ۋە تەرسالىقىدىندۇر)» سۈرە ھەج 8-ئايەت

وَمِنَ النَّاسِ مَنْيُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ.
«بەزى كىشىلەر ھېچقانداق ئىلمىسىز، ھىدايەتسىز ۋە نۇرلۇق كىتابسىز ھالدا ئاللاھ بارىسىداجېدەللىشىدۇ.» سۈرە لوقمان 20-ئايەت

وَالَّذِيأَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَيَدَيْهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ.
«ساڭا بىزۋەھيى قىلغان كىتاب (يەنى قۇرئان) ھەقتۇر، ئىلگىرىكى كىتابلارنىڭ (راستلىقىنى)ئىسپاتلىغۇچىدۇر، ئاللاھ ھەقىقەتەن بەندىلىرىنى تولۇق بىلگۈچىدۇر، كۆرۈپتۇرغۇچىدۇر.»سۈرە فاتىر 31-ئايەت

نَاأَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ ۖ فَمَنِ اهْتَدَىفَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۖ وَمَا أَنْتَعَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ.
«شۈبھىسىزكى،بىز ساڭا كىتابنى ئىنسانلار ئۈچۈن ھەق بىلەن نازىل قىلدۇق، كىمكى ھىدايەت تاپىدىكەن، ئۆزى ئۈچۈن ھىدايەت تاپقان بولىدۇ، كىمكى ئازىدىكەن، ئۆزىنىڭ زىيىنى ئۈچۈن ئازغان بولىدۇ، سەن ئۇلارغا ھامىي ئەمەسسەن (يەنى ئۇلارنى ئىمانغا زورلاشقا مۇئەككەل ئەمەسسەن).»سۈرە زۇمەر41-ئايەت

وَكَذَٰلِكَأَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا ۚ مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُوَلَا الْإِيمَانُ وَلَٰكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْعِبَادِنَا ۚ وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ.
«شۇنىڭدەك(يەنى باشقا پەيغەمبەرلەرگە ۋەھيى قىلغانىدەك) ئەمرىمىز بويىچە ساڭا قۇرئاننى ۋەھيى قىلدۇق، سەن (ۋەھيىدىن ئىلگىرى) قۇرئاننىڭ ۋە ئىماننىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئۇقمايتتىڭ، لېكىن بىز قۇرئاننى بىر نۇر قىلدۇقكى، ئۇنىڭ بىلەن بەندىلىرىمىزدىن خالىغان كىشىلەرنى ھىدايەت قىلىمىز. شەك – شۈبھىسىزكى سەن توغرا يولغا باشلايسەن.»سۈرە شۇرا 52-ئايەت
لَقَدْ أَرْسَلْنَارُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَالنَّاسُ بِالْقِسْطِ ۖ
«بىزھەقىقەتەن پەيغەمبەرلىرىمىزنى روشەن مۆجىزىلەر بىلەن ئەۋەتتۇق ۋە ئۇلار بىلەن بىللە، ئىنسانلار ئادالەتنى بەرپا قىلسۇن دەپ، كىتابنى، قانۇننى چۈشۈردۇق.»سۈرە ھەدىد 25-ئايەت

هُوَالَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِوَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْقَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ.
«ئاللاھ ئۇممىلەرگە (يەنى يېزىشنى ۋە ئوقۇشنى ئۇقمايدىغان ئەرەبلەرگە) ئۇلارنىڭ ئىچىدىن بىرپەيغەمبەرنى(يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى) ئەۋەتتى، ئۇ(يەنى پەيغەمبەر) ئۇلارغا قۇرئان ئايەتلىرىنى ئوقۇپ بېرىدۇ، ئۇلارنى (گۇناھلاردىن)پاك قىلىدۇ، ئۇلارغا كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) ۋە ھېكمەتنى (يەنى يەنى پەيغەمبەرنىڭ سۈننىتىنى) ئۆگىتىدۇ، گەرچە ئۇلار ئىلگىرى ئوچۇق گۇمراھلىقتا بولسىمۇ.»سۈرە جۇمۇئە 2-ئايەت

يۇقارقى ئايەتلەردىن ئاللاھنىڭ ئىنسانلارنى يارىتىپ بولۇپ تاشلاپ قويمىغانلىقى، ئىلمى ھەممە نەرسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، ھەر نەرسىنى بىلگۈچى ئاللاھ تەرىپىدىن يارىتىلغان ئىنسانلارنىڭ ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ ياراتقان پۈتۈن مەخلۇقاتلىرى ھەققىدە جاھىل ئىكەنلىكى، ئۇلارغا ھىدايەت قىلىش ئۈچۈن، ئاللاھنىڭ كائىناتتا ۋە ئۇلارنىڭ ئىچكى دۇنياسىغا قويغان ئۆلچەملەرنى بۇزماستىن ئۇنىڭ قانۇنلىرىنى بىلگەن ئاساستا پايدىلىنىپ توغرا يولدا ياشىشى ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ بىلىپ بولۇشى مۇمكىن بولمىغان بىلىملەرنى (بىلىم1) ئاللاھ پەيغەمبەر ئەۋەتىش ۋە كىتاب نازىل ئارقىلىق بىلدۈرگەن ۋە ئۆگەتكەن. بۇ ئايەتلەر بىزگە يەنە شۇنى كۆرسىتىدۇكى،ئىنساننىڭ ئويلىنىش ياكى باشقا قۇدرىتى يەتكەن ھەرقانداق بىر ئۇسۇل بىلەن مۇتلەق بىلمىگە (بىلىم1)گە ئېرىشىشى مۇمكىن ئەمەستۇر. ئاددىي مەنتىق بويىچە پىكىر قىلساق مەخلۇقنىڭ ئۆزى، باشقا مەخلۇقلار ۋە ياراتقۇچىسى ھەققىدە مۇتلەق توغرا بىلىمگە ئېرىششى مۇمكىن ئەمەستۇر. ئۇنىڭ بارلىقىنىڭ ئۆزىلا ئۇنى بۇ خىل بىلىمدىن چەكلەيدۇ. ئەگەر كىتابسىز بىلىم1گە ئېرىشىش مۇمكىن بولسا ئىدى ئاللاھ پەيغەمبەرئەۋەتىپ كىتاب نازىل قىلماس ئىدى، پەيغەمبەر ۋاستىسى بىلەن كىتابنى ئىنسانلارغا ئۆگەتمەس ئىدى.

2. ھېكمەت

ئاللاھ تەئالا شۇنداق دەيدۇ:
رَبَّنَاوَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُالْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ ۚ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ.
«پەرۋەردىگارىمىز! ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ئايەتلىرىڭنى ئۇلارغا تىلاۋەت قىلىپ بېرىدىغان،كىتابىڭنى (يەنى قۇرئاننى)، ھېكمەتنى (يەنى پاك سۈننەتنى) ئۇلارغا ئۆگىتىدىغان،ئۇلارنى (مۇشرىكلىك ۋە گۇناھلاردىن) پاك قىلىدىغان بىر بەر ئەۋەتكىن،ھەقىقەتەن سەن غالىبسەن، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىسەن» دېدى.» سۈرە بەقەرە 129-ئايەت

كَمَاأَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَاوَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمْ مَالَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ.

«شۇنىڭدەك (يەنى سىلەرگە بەرگەن نېمىتىمنى كامالەتكە يەتكۈزگىنىمدەك) ئۆز ئىچىڭلاردىن سىلەرگە بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى تىلاۋەت قىلىپ بېرىدىغان، سىلەرنى (مۇشرىكلىك ۋە گۇناھدىن) پاك قىلىدىغان، سىلەرگە كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) ۋە ھېكمەتنى (يەنى دىنىيئەھكاملارنى) ئۆگىتىدىغان، سىلەرگە بىلمىگەنلىرىڭلارنى بىلدۈرىدىغان بىر پەيغەمبەر ئەۋەتتۇق.»سۈرە بەقەرە 151-ئايەت

وَاذْكُرُوا نِعْمَتَاللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْبِهِ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ
«ئاللاھ نىڭ سىلەرگە بەرگەن نېمىتىنى ۋە سىلەرگە ۋەز- نەسىھەت قىلىش ئۈچۈن نازىل قىلغان كىتابىنى، ھېكمىتىنى (يەنى كىتابدىكى ئەھكاملارنى) ياد ئېتىڭلار، ئاللاھ قا تەقۋادارلىق قىلىڭلار. بىلىڭلاركى، ئاللاھ ھەر نەرسىنى بىلگۈچىدۇر.»سۈرە بەقەرە231-ئايەت

فَهَزَمُوهُمْبِإِذْنِ اللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُودُ جَالُوتَ وَآتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَوَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ ۗ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْبِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ.
«مۆمىنلەر ئاللاھ نىڭ ئىرادىسى بىلەن كاپىرلارنى مەغلۇپ قىلدى، داۋۇد جالۇتنى ئۆلتۈردى. ئاللاھ داۋۇدقا سەلتەنەتنى، ھېكمەتنى (يەنى پەيغەمبەرلىكنى) بەردى، ئۇنىڭغا خالىغان نەرسىلىرىنى (يەنى پايدىلىق ئىلىملەرنى) بىلدۈردى. ئاللاھ ئىنسانلارنىڭ بەزىسىنى بەزىسى بىلەن مۇداپىئە قىلىپ تۇرمىسا (يەنى كۈچلۈك تاجاۋۇزچىغائۇنىڭدىنمۇ كۈچلۈك بولغان بىرسىنى ئاپىرىدە قىلمىسا) ئىدى، يەر يۈزى ئەلۋەتتە پاساتتا ئايلىناتتى (يەنى خارابلىقتا يۈزلىنەتتى)، لېكىن ئاللاھ (يامانلىقنى ئۈستۈنلۈككە ئىگە قىلماسلىق بىلەن) پۈتۈن جاھان ئەھلىگە مەرھەمەت قىلغۇچىدۇر.»سۈرە بەقەرە 251-ئايەت

يُؤْتِيالْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًاكَثِيرًا ۗ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ.
«ھېكمەتنى(يەنى ياخشى ئەمەلگە يېتەكلەيدىغان پايدىلىق ئىلىمنى) خالىغان بەندىسىگە ئاتا قىلىدۇ؛ ھېكمەت ئاتا قىلىنغان ئادەمگە كۆپ ياخشىلىق ئاتا قىلىنغان بولىدۇ.پەقەت ئەقىللىق ئادەملەرلا بۇنىڭدىن پەند – نەسىھەت ئالىدۇ.» سۈرە بەقەرە 269-ئايەت

وَيُعَلِّمُهُالْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَاةَ وَالْإِنْجِيلَ.
«ئاللاھ ئۇنىڭغا خەتنى، ھېكمەتنى (يەنى سۆز ھەرىكەتتە توغرا بولۇشىنى)، تەۋراتنى، ئىنجىلنى ئۆگىتىدۇ.» سۈرە ئال ئىمران48-ئايەت
وَإِذْأَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌمُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ ۚ قَالَأَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِي ۖ قَالُوا أَقْرَرْنَا ۚ قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ.
«ئۆز ۋاقتىدىلا ئاللاھ پەيغەمبەرلەردىن چىن ئەھدە ئېلىپ: «سىلەرگە مەن كىتابنى ۋە ھېكمەتنى ئاتا قىلدىم، كېيىن سىلەرگە، سىلەردىكى نەرسىلەرنى (يەنى كىتاب بىلەن ھېكمەتنى) ئېتىراپ قىلغۇچى بىر پەيغەمبەر (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) كەلسە ئۇنىڭغا، ئەلۋەتتە، ئىمان ئېيتىشىڭلار كېرەك ۋە ئۇنىڭغا ئەلۋەتتە ياردەم بېرىشىڭلار كېرەك» (دېدى). ئاللاھ: «(بۇ ئەھدىنى) ئىقرار (يەنى ئېتىراپ)قىلدىڭلارمۇ؟ شۇنىڭ (يەنە بۇ ئىش) ئۈچۈن مېنىڭ ئەھدىمنى قوبۇل قىلدىڭلارمۇ؟» دېدى.ئۇلار: «ئېتىراپ قىلدۇق» دېدى. ئاللاھ: «(ئۆزۈڭلارنىڭ ۋە تەۋەلىرىڭلارنىڭ ئېتىراپ قىلغانلىقىغا) گۇۋاھ بولۇڭلار، مەنمۇ سىلەر بىلەن بىللە گۇۋاھ بولغۇچىلاردىندۇرمەن» دېدى.»سۈرە ئال ئىمران 81-ئايەت

لَقَدْمَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْأَنْفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُالْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوامِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ.
«ئاللاھ مۆمىنلەرگە ئاللاھ نىڭ ئايەتلىرىنى تىلاۋەت قىلىدىغان، ئۇلارنى (گۇناھلاردىن) پاك قىلىدىغان، ئۇلارغا كىتابىنى ۋە ھېكمەتنى (يەنى قۇرئان ۋە سۈننەتنى)ئۆگىتىدىغان، ئۆزلىرىدىن بولغان بىر پەيغەمبەر ئەۋەتىپ، ئۇلارغا چوڭ ئېھسان قىلدى؛ ھالبۇكى، ئۇلار بۇرۇن ئوچۇق گۇمراھلىقتا ئىدى.» سۈرە ئال ئىمران 164-ئايەت

أَمْيَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۖ فَقَدْآتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًاعَظِيمًا.
«ياكى ئۇلار ئاللاھ ئۆز پەزلىدىن كىشلەرگەبەرگەن نەرسىگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن پەيغەمبەرلىككە) ھەسەت قىلىشامدۇ؟ بىز ھەقىقەتەن ئىبراھىم ئەۋلادىغا كىتاب، ھېكمەت بەردۇق ۋە ئۇلارغا بۈيۈك پادىشاھلىق بەردۇق.»سۈرە نىسا 54-ئايەت

وَلَوْلَافَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ أَنْيُضِلُّوكَ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ ۖ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِنْشَيْءٍ ۚ وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَالَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ ۚ وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا.
(«ئى مۇھەممەد!) ئەگەر ساڭا ئاللاھ نىڭ پەزلى ۋە رەھمىتى بولمىسا ئىدى، ئۇلاردىن بىرگۇرۇھ ئادەم چوقۇم سېنى ئازدۇرۇشنى قەستلەيتتى؛ ئۇلار پەقەت ئۆزلىرىنى ئازدۇرىدۇ، ساڭا قىلچە زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ.ئاللاھ ساڭاكىتابىنى (يەنى قۇرئاننى) ۋە ھېكمەتنى (يەنى سۈننەتنى) نازىل قىلدى، ساڭا سەن بىلمىگەن نەرسىلەرنى (يەنى شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ۋە غەيىب ئىشلارنى) بىلدۈردى. ئاللاھنىڭ ساڭا پەزلى چوڭدۇر.»سۈرە نىسا 113-ئايەت

إِذْقَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَىٰوَالِدَتِكَ إِذْ أَيَّدْتُكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِوَكَهْلًا ۖ وَإِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَاةَوَالْإِنْجِيلَ ۖ وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِيفَتَنْفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِي ۖ وَتُبْرِئُ الْأَكْمَهَوَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِي ۖ وَإِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِي ۖ وَإِذْكَفَفْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَنْكَ إِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَالَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ.
ئۆزۋاقتىدا ئاللاھ ئېيتتى: ئى مەريەم ئوغلى ئىسا! ساڭا ۋە سېنىڭ ئاناڭغا بەرگەن نېمىتىمنى ئەسلىگىن، ئەينى زاماندا ساڭا روھۇلقۇدۇس (يەنى جىبرئىل) بىلەن مەدەت بەردىم، (كىچىككىڭدە) بۆشۈكتە ۋە (پەيغەمبەر بولغان) ئوتتۇرا ياش ۋاقتىڭدا كىشلەرگە سۆزلەيتتىڭ، ئەينى زاماندا ساڭا كىتابىنى، ھېكمەتنى، تەۋراتنى ۋە ئىنجىلنى ئۆگەتتىم، ئەينى زاماندا مېنىڭ ئىزنىم بىلەن لايدىن قۇشنىڭ شەكلىدە بىر نەرسە ياسايتتىڭ – دە، ئۇنى پۈۋلىسەڭ ئىزنىم بىلەن ئۇچىدىغان قۇش بولاتتى، مېنىڭ ئىزنىم بىلەن تۇغما كورنى، بەرەس كېسىلىنى ساقايتاتتىڭ، ئەينى زاماندا، مېنىڭ ئىزنىم بىلەن ئۆلۈكلەرنى (تىرىلدۈرۈپ قەبرىلەردىن) چىقىراتتىڭ، ئەينى زاماندا بەنى ئىسرائىلنى ساڭا چېقىلىشتىن توستۇم، سەن ئۇلارغا مۆجىزىلەر بىلەن كەلگەن چېغىڭدا، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى كاپىرلار: «بۇپەقەت روشەن سېھىردۇر» دېدى.»سۈرە مائىدە 110-ئايەت

ذَٰلِكَمِمَّا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ ۗ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِإِلَٰهًا آخَرَ فَتُلْقَىٰ فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَدْحُورًا.
«بۇلارپەرۋەردىگارىڭ ساڭا ۋەھيى قىلغان ھېكمەتلەرنىڭ بىر قىسمىدۇر، ئاللاھ قا باشقا مەبۇدنى شېرىك قىلمىغىن، بولمىسا مالامەت قىلىنغان، (ئاللاھ نىڭ رەھمىتىدىن)قوغلانغان ھالدا جەھەننەمگە تاشلىنىسەن.»سۈرە ئىسرا 39-ئايەت

وَاذْكُرْنَمَا يُتْلَىٰ فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ ۚ إِنَّ اللَّهَكَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا.
«ئۆيلىرىڭلاردا ئاللاھ نىڭ ئايەتلىرىدىن ۋە ھېكمەت (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرى)تىن ئوقۇلۇۋاتقان نەرسىلەرنى ياد ئېتىڭلار، ئاللاھ ھەقىقەتەن سىرلەرنى بىلگۈچىدۇر، ھەممىدىن خەۋەرداردۇر.»سۈرە ئەھزاب 34-ئايەت

وَشَدَدْنَامُلْكَهُ وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ.
«داۋۇدنىڭ سەلتەنىتىنى كۈچەيتتۇق، ئۇنىڭغا ھېكمەت ۋە (ھەممە ئادەم چۈشىنىدىغان)روشەن سۆز – ئىبارىلەرنى ئاتا قىلدۇق.» سۈرە ساد 20-ئايەت

وَلَمَّاجَاءَ عِيسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَلَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ ۖ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ.
«ئىسا روشەن مۆجىزىلەر بىلەن كېلىپ ئېيتتى: «سىلەرگە مەن ھېكمەت ئېلىپ كەلدىم. سىلەرگە ئىختىلاپ قىلىۋاتقان نەرسەڭلارنىڭ (يەنى دىنىي ئىشلارنىڭ) بەزىسىنى بايان قىلىپ بېرىمەن، ئاللاھ تىن قورقۇڭلار، ماڭا ئىتائەت قىلىڭلار.» سۈرە زۇخرۇف 63-ئايەت

حِكْمَةٌبَالِغَةٌ ۖ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ.
«مۇكەممەل ھېكمەت كەلدى، (ئاللاھ ئۇلارنى شەقى قىلغانلىقى ئۈچۈن) ئۇلارغائاگاھلاندۇرۇشلارنىڭ پايدىسى بولمايدۇ.»سۈرە قەمەر 5-ئايەت

هُوَالَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِوَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْقَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ.
«ئاللاھ ئۇممىلەرگە (يەنى يېزىشنى ۋە ئوقۇشنى ئۇقمايدىغان ئەرەبلەرگە) ئۇلارنىڭ ئىچىدىن بىرپەيغەمبەرنى(يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى) ئەۋەتتى، ئۇ(يەنى پەيغەمبەر) ئۇلارغا قۇرئان ئايەتلىرىنى ئوقۇپ بېرىدۇ، ئۇلارنى (گۇناھلاردىن)پاك قىلىدۇ، ئۇلارغا كىتابىنى (يەنى قۇرئاننى) ۋە ھېكمەتنى (يەنى يەنى پەيغەمبەرنىڭسۈننىتىنى) ئۆگىتىدۇ، گەرچە ئۇلار ئىلگىرى ئوچۇق گۇمراھلىقتا بولسىمۇ.»سۈرە جۇمۇئە 2-ئايەت

ئاللاھ تەئالا ئىنسانلارغا ئۇلارنىڭ بىلىپ بولۇشى مۇمكىن بولمىغان بىلملەرنى ئۆگىتىش ۋە بىلدۈرۈش ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەۋەتكەن ۋە كىتاب نازىل قىلغان شۇنىڭ بىلەن بىرگە پەيغەمبەرلەرگە ۋە ئۆزى خالىغان كىشلەرگە ھېكمەتنى ئاتا قىلغان(ۋە ئاتا قىلىدۇ). ئىسلام ئۆلىمالىرى ئارىسىدا ھېكمەتنىڭ نېمىلىكى ھەققىدە تالاش تارتىش بولسىمۇ(مەسىلەن ئىمام شافىئى سۈننەتنىڭ ھېكمەت ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ ئۆتكەن[4] يۇقارقى ئايەتلەرنىڭ ئۇيغۇرچە تەرجىمىسىدىمۇ بەزى يەرلەردە ھېكمەت سۆزىنىڭ ا تىرناق بىلەن پەيغەمبەرنىڭ سۈننىتى ياكى پاك سۈننەت دەپ ئەسكەرتىپ ئۆتۈلگەن) ئەمما كۆپىنچە ئالىملار ھېكمەتنىڭ ئىشلار ئۈستىدە چىقىرىلغان توغرا ۇرملەر ئىكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويغان. قۇرئان ئايەتلىرىگە نەزەر سالىدىغان بولساق ئاللاھ تەئالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەلۇم بىر ئىش ئۈستىدە چىقارغان

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ھۆكۈملىرى خاتا بولسا ئۇنى ئايەتلەر بىلەن خاتالىقنى ئاگاھلاندۇرۇپ تۇرغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەرىپىدىن ھەر تۈرلۈك ئىشلار ئۈستىدە چىقىرىلغان ئەمما خاتالىقى ئاللاھ تەرىپىدىن قۇرئاندا ئاگاھلاندۇرۇلمىغان ھۆكۈملەر بولسا بىردەك ھېكمەتتۇر. ئىمام شافىئىنىڭ سۈننەتنى ھېكمەت دەپ ئاتىشىنىڭ بىر سەۋەبى دەل مۇشۇدۇر. يۇقارقى ئايەتتە كۆرستىلگەندەك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەتراپىدىكىلەرگە كىتابنى ۋە ھېكمەتنى ئۆگەتكەن، بۇنىڭ سەۋەبى كىتاب ۋە ھېكمەت ئىنسانلارنىڭ قۇدرىتى يېتىدىغان ھەرقانداق بىر يول بىلەن بىلىپ بولىشى مۇمكىن بولمىغان بىلىملەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇپ ئاللاھ ئىنسانلارنى يارىتىپ بولغاندىن كېيىن ئۇلارنى ھىدايەت قىلىش ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەۋەتىپ ئىنسانلارغا كىتابنى ۋە ھېكمەتنى ئۆگەتكەن. بىر مۇسۇلمان قاچانكى مۇسۇلمان ئىكەن ئۇ ئاللاھ تەرىپىدىن بېرىلگەن شۇ كىتاب ۋە ھېكمەتتىن نېسىۋىدارادۇر. ئۇنى ئۆگىنىشى، ئۆگىتىشى ھاياتىدا ئۇنى پاراكتىكا قىلىپ جانلىق ياشىشى ئۇنىڭ بىرىنچى ۋەزىپىسىدۇر. چۈنكى ئۇ ئاللاھنىڭ نەزلىدە بىردىن بىر مەقبۇل دىن بولغان ئىسلام دىنى ئۈستىدە بولۇپ بۇ دىن ئۈستىدە كېتىۋاتقان ھاياتنى قۇرئانسىز(كىتابسىز) ۋە سۈننەتسىز (ھېكمەتسىز) داۋام قىلالمايدۇ. ئەگەر داۋام قىلالىسا ئىدى، ئاللاھ ھېچ پەيغەمبەر ئەۋەتمەس ئىدى، ھېچ كىتاب نازىل قىلماس ئىدى، ھېچ ھېكمەت ئۆگەتمەس ئىدى. يەنى ئىنسانلار پەقەت توغرا يول ئۈستىدىلا بولۇپ ئاللاھنىڭ ئۇلارنى ھىدايەت قىلىشىنىڭ زۆرۈرىيتى بولمايتتى. ئاللاھ بۇ ھەقتە شۇنداق دەيدۇ:

كَانَالنَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَوَمُنْذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِفِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ ۚ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْبَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۖفَهَدَى اللَّهُالَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ ۗ وَاللَّهُيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ.

«ئىنسانلار(دەسلەپتە) بىر ئۈممەت (يەنى ھەق دىندا) ئىدى (كېيىن ئۇلارنىڭ بەزىسى ئىمان ئېيتىپ، بەزىسى ئىمان ئېيتماي ئىختىلاپ قىلىشتى)، ئاللاھ (مۆمىنلەرگە جەننەت بىلەن) خۇش خەۋەر بەرگۈچى، (كۇففارلارنى دوزاختىن) ئاگاھلاندۇرغۇچى پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتتى؛ (ئاللاھ) كىشىلەرنىڭ ئىختىلاپ قىلىشقان نەرسىلىرى ئۈستىدە ھۆكۈم چىقىرىش ئۈچۈن، ئۇلارغا ھەق كىتابنى نازىل قىلدى، پەقەت كىتاب بېرىلگەن كىشىلەرلا ئۆزلىرىگە روشەن دەلىللەر كەلگەندىن كېيىن ئۆزئارا ھەسەت قىلىشىپ (يەنى كاپىرلارمۆمىنلەرگە ھەسەت قىلىپ)، كىتاب توغرىسىدا ئىختىلاپ قىلىشتى، ئاللاھ ئۆز ئىرادىسى بويىچە مۆمىنلەرنى ئۇلار (يەنى گۇمراھلار) ئىختىلاپ قىلىشقان ھەقىقەتكە ھىدايەت قىلدى. ئاللاھ خالىغان كىشىنى توغرا يولغا باشلايدۇ.» سۈرە بەقەرە 213-ئايەت

وَلَوْشَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُوَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ۚ وَلَتُسْأَلُنَّعَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ.

«مۇبادا ئاللاھ خالىغان بولسا ئىدى، سىلەرنى (يەنى پۈتۈن ئىنسانلارنى) ئەلۋەتتە بىر ئۈممەت (بىرنىر دىندا) قىلاتتى، لېكىن (ئاللاھ نىڭ ھېكمىتى ئۇلارنى ئۆز ئىختىيارىغا قويۇۋېتىشنى تەقەززا قىلدى)، ئاللاھ خالىغان ئادەمنى گۇمراھ قىلىدۇ، خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلىدۇ، (قىيامەت كۈنى) پۈتۈن قىلمىشلار ئۈستىدە سوراق قىلىنىسىلەر.»سۈرە نەھل 93-ئايەت

وَلَوْشَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِنْ يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُفِي رَحْمَتِهِ ۚ وَالظَّالِمُونَ مَالَهُمْ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ.

ئەگەر ئاللاھ خالىسا، ئۇلارنى (يەنى پۈتۈن ئىنسانلارنى) ئەلۋەتتە بىر ئۈممەت (يەنى بىر دىندا)قىلاتتى؛لېكىن ئاللاھ خالىغان ئادەمنى رەھمىتىگە داخىل قىلىدۇ، زالىملارغا ھېچقانداق ئىگە، ھېچقانداق مەدەتكار بولمايدۇ.» سۈرە شۇرا 8-ئايەت

ئىنساننىڭ كىتابسىز ۋە ھېكمەتسىز ھەرقانداق بىر يول بىلەن توغرا بىلمىگە ئېرىششى مۇمكىن ئەمەستۇر. بىز يۇقارقى ئايەتلەر بىلەن كىتابسىز ۋە ھېكمەتسىز توغرا بىلمىگە ئېرىشمەكچى بولۇپ ئۇرىنىۋاتقانلارنىڭ روشەن ئازغۇنلۇقتا ئىكەنلىكىنى بايقايمىز. ئايەتتە كۆرستىلگەندەك ئۇلار ئۆزلىرىدە قىلچە بىلىم بولماستىن، ئىزدەنمەستىن ئاللاھنىڭ كىتابى ھەققىدە تالىشىدۇ. بۇ ھەم بۇئازغۇنلۇقتىكى كىشىلەرنىڭ ئورتاق بىر خارەكتېرىدۇر. گەرچە ماقالىنىڭ بېشىدا دەپ ئۆتكەندەك رۇسسىيلىنىڭ قارىشىدىكى تېئولوگلارمۇ باشقا ئىلىم-پەن ساھەسىدىكى ئالىملاردەك توغرا بىلمىگە ئېرىششىنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكىنى ئېتىراپ قىلغان بولسىمۇ، ئەمما بىز يۇقارقى ئايەتلەرنىڭ نۇرى ئاستىدا توغرا بىلمىگە پەقەت ئاللاھنىڭ كىتابى ۋە ھېكمەت بىلەن ئېرىشكىلى بولىدىغانلىقنى بىلەلەيمىز.

3.پەرەز

كىتابسىز ۋە ھېكمەتسىز ئىنساننىڭ توغرا بىلمىگە (بىلىم1) ئېرىششىگە ئېشىپ قالىدىغىنى ئۇنىڭ پەرەزلىرىدۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ تەئالا شۇنداق دەيدۇ:

وَإِنْ تُطِعْ أَكْثَرَ مَنْ فِي الْأَرْضِيُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۚ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْإِلَّا يَخْرُصُونَ.

«ئەگەر سەن يەر يۈزىدىكى كۆپچىلىك كىشىلەر (يەنى كۇففارلار) گە ئىتائەت قىلساڭ، ئۇلار سېنى ئاللاھ نىڭ يولىدىن ئازدۇرىدۇ، ئۇلار پەقەت گۇمانغىلا ئەگىشىدۇ، ئۇلار پەقەت يالغاننىلا سۆزلەيدۇ.» سۈرە ئەنئام 116-ئايەت

سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَاللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ شَيْءٍ ۚكَذَٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتَّىٰ ذَاقُوا بَأْسَنَا ۗ قُلْهَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا ۖإِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّاالظَّنَّ وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ.

«مۇشرىكلار: «ئەگەر ئاللاھ خالىسا ئىدى، بىز ۋە ئاتا – بوۋىلىرىمىز شېرىك كەلتۈرمەيتتۇق ۋە ھېچ نەرسىنى ھارام قىلمايتتۇق» دەيدۇ. ئۇلاردىن بۇرۇنقى كىشىلەر تاكى (بىزنىڭ ئازابىمىز نازىل بولۇپ) ئازابىمىزنى تېتىغانغا قەدەر(ئۆزلىرىنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى) مۇشۇنداق (يەنى مۇشرىكلار سېنى ئىنكار قىلغاندەك) ئىنكار قىلغان ئىدى. (ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «سۆزۈڭلارنىڭ راستلىقىغا پاكىتىڭلار بولسا، بىزگە چىقىرىپ كۆرستىڭلار، سىلەر پەقەت گۇمانغىلا ئاساسلىنىسىلەر، ئاللاھ قا پەقەت يالغاننى چاپلايسىلەر».» سۈرە ئەنئام 148-ئايەت

وَمَا يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا ۚ إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌبِمَا يَفْعَلُونَ.

«ئۇلارنىڭ تولىسى (بۇتلارغائېتىقاد قىلىشتا) پەقەت پەرەزگىلا تايىنىدۇ، پەرەز دېگەن ھەقىقەتنى ئىسپاتلاشتا ھەقىقەتەن ھېچ نەرسىگە يارىمايدۇ. شۈبھىسىزكى، ئاللاھ ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنى ئوبدان بىلگۈچىدۇر.» سۈرە يۇنۇس 36-ئايەت

أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِوَمَنْ فِي الْأَرْضِ ۗ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِشُرَكَاءَ ۚ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ.

«راستلا ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەممە نەرسە ئاللاھ نىڭدۇر(يەنى ئاللاھ نىڭ مۈلكىدۇر، بەندىسىدۇر، مەخلۇقاتىدۇر). ئاللاھ نى قويۇپ، بۇتلارغا چوقۇنىدىغانلار پەقەت يوقلاڭ پەرەزگىلا تايىنىدۇ، ئۇلار پەقەت جۆيلۈيدۇ.»سۈرە يۇنۇس 66-ئايەت

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَوَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ۚ ذَٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ فَوَيْلٌلِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ.

«ئاسماننى، زېمىننى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى شەيئىلەرنى بىكارىياراتمىدۇق، ئۇ(يەنى ئۇلارنى بىكار يارىتىلغان دەپ قاراش) كاپىرلارنىڭ گۇمانىدۇر، كاپىرلارغا دوزاختىن ۋاي!.» سۈرە ساد 27-ئايەت

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُواكَثِيرًا مِنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ ۖ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَايَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا ۚ أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِمَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ.

«ئى مۆمىنلەر! نۇرغۇن گۇمانلاردىن ساقلىنىڭلار (يەنى ئائىلىدىكىلىرىڭلارغا ۋە كىشىلەرگە گۇمانخورلۇق قىلماڭلار)، بەزى گۇمانلار ھەقىقەتەن گۇناھتۇر، (مۆمىنلەرنىڭ ئەيىبىنى)ئىزدىمەڭلار، بىر – بىرىڭلارنىڭ غەيۋىتىنى قىلماڭلار، سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئۆلگەن قېرىندىشىڭلارنىڭ گۆشىنى يېيىشنى ياقتۇرامسىلەر؟ ئۇنى ياقتۇرمايسىلەر ئاللاھ تىن قورقۇڭلار ئاللاھ (تەۋبەقىلغۇچىلارنىڭ قىلغان) تەۋبىسىنى بەكمۇ قوبۇل قىلغۇچىدۇر،(ئۇلارغا) ناھايىتى مېھرىباندۇر.»سۈرە ھۇجۇرات 12-ئايەت

إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمَّيْتُمُوهَاأَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ ۚ إِنْيَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ ۖ وَلَقَدْ جَاءَهُمْمِنْ رَبِّهِمُ الْهُدَىٰ.

«بۇ بۇتلار پەقەت سىلەر ۋە ئاتا – بوۋاڭلار ئاتىۋالغان قۇرۇق ناملاردىنلا ئىبارەت، ئاللاھ بۇنى ئىسپاتلايدىغان ھېچبىر دەلىل – پاكىت چۈشۈرگىنى يوق، ئۇلارغا پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن شەك -شۈبھىسىز ھىدايەت (يەنى پەيغەمبەر ۋە قۇرئان) كەلگەن تۇرۇقلۇق، ئۇلار پەقەت گۇمانغىلا ۋە نەپسىلىرىنىڭ خاھىشىغىلا ئەگىشىدۇ.»سۈرە نەجم 23-ئايەت

وَمَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِنْيَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ ۖ وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّشَيْئًا.

«ئۇلار مۇنداق ئاتاشتا ھېچقانداق ئىلىمگە ئىگە ئەمەس، ئۇلار پەقەت گۇمانغىلا ئاساسلىنىدۇ، گۇمان دېگەن ھەقنى ئىسپاتلاشتا ھېچ نەرسىگە يارىمايدۇ.»سۈرە نەجم 28-ئايەت

يۇقارقى ئايەتلەردىن كىتابسىز ۋە ھېكمەتسىزئىنساننىڭ توغرا بىلمىگە ئېرىششى ئۈچۈن پەقەت پەرەزگە تايىنىدىغانلىقى ۋە ئۆزپەرەزلىرىگە ئەگىشىدىغانلىقى، نەتىجىدە بۇ پەرەزلەرنىڭ «ھەقىقەتنى ئىسپاتلاشتا»يەنى توغرا بىلمىگە(بىلىم1) ئېرىششتە ھېنمىگە ئەسقاتمايدىغانلىقنى بىلۋالالايمىز. مۇسۇلمان ئۆگىنىش ۋە ئىزدىنىشتا تولغان ھايات يولدا كىتاب ۋە ھېكمەتكە تايانغان ھالدا ماڭىدۇ. ئۆيلىنىش يولى بىلەن مەڭگۈ ئېرىشەلمەيدىغان بىلىملەرنى ۋە ھۆكۈملەرنى كىتابتىن ۋە ھېكمەتتىن ئۆگىنىدۇ ۋە ھاياتىدا ئۇنى پاراكتىكا قىلىشقا، جانلىق ياشاشقا باشلايدۇ. ئەكسىچە كىتابسىز ۋە ھېكمەتسىز يولغا چىققانلارباشتىن ئاخىرى گاڭگىراش ۋە ئېزىقىش ئىچىدە بولىدۇ. تارىختا قارايدىغان بولساق شەيتانغا چوقۇنۇش تا قەدىمىي زامانلاردىن تارتىپ كۈنىمىزگىچە داۋاملىشىپ كەلمەكتە. ئۇنداقتا شەيتانغا چوقۇنغانلار، ئۇنى رەب قىلغان، ئۇنىڭغا ئۆزىنى ۋە روھىنى تاپشۇرغان ياكى مەلۇم بىر قارشىلىق ئۈچۈن ساتقانلار كىملەر؟ ئۇلار دەل كىتاب ۋە ھېكمەتتىن يۈز ئۆرۈپ كىتابسىز ۋە ھېكمەتسىز ياشىغانلار ياكى شۇنداق ياشاشقا بەل باغلاپ شۇنداق ياشاشتا ئەزۋەيلەۋاتقانلاردۇر. ئۇلار كىتاب ياكى ھېكمەتتىن نېسىۋىدار بولمىغاچقا ئۆز ھاياتلىرىنى ئۆزلىرىنىڭ پەرەزلىرى بىلەن قۇرۇپ چىققان، ئۆز پەرەزلىرى بىلەن ئىلاھ ياسىغان ۋە ئۇنىڭغا چوقۇنغان. ئەمەلىيەتتە ئاللاھ بىردۇر ، ئاللاھنىڭ ئۆزى ھەققىدىكى ۋە ياراتقان پۈتۈن مەخلۇقاتلىرى ھەققىدىكى بىلىم ئۇنىڭ كىتابلىرى ۋە ھېكمەتتىندۇر. ئۇلارنىڭ ئاللاھنى قويۇپ ئىلاھ دەپ ئىبادەت قىلىۋالغانلىرى شەيتاندۇر. ئۇلارنىڭ ئاللاھنى قويۇپ چوقۇنغىنى، قۇلچىلىق قىلغىنى، ئىبادەت قىلغىنى شەيتاندۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بىلەن ئاتىسىنىڭ دىئالوگىنى بايان قىلىپ شۇنداق دەيدۇ:

إ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَتَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا.

اقتىدا ئىبراھىم ئاتىسىغا ئېيتتى: «ئى ئاتا نېمىشقا ئاڭلىمايدىغان، كۆرمەيدىغان ۋە ساڭا ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدىغان نەرسىلەرگەچوقۇنىسەن.

إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَالْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا.

ئى ئاتا! ماڭا سەن بىلمەيدىغان ئىلىملەر نازىل بولدى، ماڭا ئەگەشكىن، سېنى توغرا يولغاباشلايمەن.

يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ ۖ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَٰنِ عَصِيًّا.
ئى ئاتا! شەيتانغا چوقۇنمىغىن، شەيتان مەرھەمەتلىك ئاللاھ قا ھەققەتەن ئاسىيلىق قىلدى.
يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمَٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا.
ئى ئاتا! سېنىڭ مەرھەمەتلىك ئاللاھ نىڭ ئازابىغا ئېلىنىشىڭدىن، شەيتاننىڭ ھەمراھىغا ئايلىنىپ قېلىشىڭدىن قورقىمەن».
قَالَ أَرَاغِبٌ أَنْتَ عَنْ آلِهَتِي يَا إِبْرَاهِيمُ ۖ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ ۖ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا.
ئۇ (يەنى ئازەر ئېيتتى: «ئى ئىبراھىم! سەن مېنىڭ ئىلاھلىرىمدىن يۈز ئۆرۈمەكچىمۇسەن،ئەگەر سەن (مۇنداق قىلىشتىن) يانمىساڭ، چوقۇم سېنى تاش – كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرىمەن،ئۇزاق زامان مەندىن يىراق تۇرغىن».
قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ ۖ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي ۖ إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا.
ئىبراھىم ئېيتتى: «ساڭا ئامانلىق بولسۇن، پەرۋەردىگارىمدىن ساڭا مەغپىرەت تىلەيمەن، ئاللاھ ماڭا ھەققەتەن مېھرىباندۇر.
وَأَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُو رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا.
سىلەردىن ۋە سىلەر ئاللاھ نى قويۇپ چوقۇنۇۋاتقان نەرسىلەردىن يىراق بولىمەن، پەرۋەردىگارىمغا ئىبادەت قىلىمەن، پەرۋەردىگارىمنىڭ ئىبادىتىدىن مەھرۇم بولۇپ قالماسلىقنى ئۈمىد قىلىمەن»»سۈرەمەريەم 42-48 ئايەتلەر

ئايەتكە دىققەت قىلىدىغان بولساق ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئاتىسىغا « ئى ئاتا! شەيتانغا چوقۇنمىغىن » دەيدۇ، ئاتىسىنىڭ بۇنىڭغا جاۋابەن« ئى ئىبراھىم! سەن مېنىڭ ئىلاھلىرىمدىن يۈز ئۆرۈمەكچىمۇسەن»دەيدۇ. يەنى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام شەيتان دەپ ئاتىغاننى ئاتىسى بولسا ئىلاھلىرىم دەپ ئاتايدۇ. يەنە دىققەت قىلساق ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام شۇنداق دەيدۇ«ئى ئاتا! ماڭا سەن بىلمەيدىغان ئىلىملەرنازىل بولدى »، بۇنىڭدىن شۇنداق يەكۈنگە ئېرىشەلەيمىزكى، كىتابسىز ۋە ھېكمەتسىز يولنى باشلىغانلارنىڭ توغرا بىلىم ئېلىشتا تايانغىنى پەرەز بولۇپ ئۇلارنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋي ئىلاھلىرىنىڭ ھەممىسى شەيتانلاردۇر. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتىسى پەرىزگە تايىنىپ تونۇپ چىققان ئىلاھى ئۇنىڭ ياساپ چىققان شۇ ھەيكەللىرىدىن باشقا بىر نەرسە ئەمەس. چۈنكى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام دېگەندەك ئۇنىڭ ئاتىسى كىتابنى ۋە ھېكمەتنى بىلمەيتتى، نەتىجىدە ئۇ ئۇنىڭغا ئېشىپ قالغان پەرەز قىلىش ، ئۆيلىنىش يولى بىلەن ئۆز ئىلاھىنى بىر قانچە ھەيكەل ھالىتىدە تونۇپ چىققان ۋە ئۇنىڭغا ئۆز ئېھتىياجلىرىغا كۆرە قىممەت بەرگەن، ئىسىم بەرگەن، ئۇنى ئىلاھى قىلىپ چوقۇنغان. ئۇلار شۇنىڭ ئۈچۈن شەيتانغا چوقۇنۇشقا، ئۇنىڭغا تاپشۇرۇلۇشقا، ئۇنىڭغا سېتىلىشقا ئالدىرايدۇكى ئۇلاردا نە كىتاب نە ھېكمەت يوق ياكى ئۇلار ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈگەن. ئۇلار پەرەزنى ئۆزلىرىنىڭ توغرا بىلىمگە(بىلىم1)ئېرىشىشىنىڭ يولى قىلىۋالغان ياكى يولنى داۋام قىلالماي تۇرغاندا شەيتاننىڭ كېلىپ بەرگەن ۋەدىسىگە ئالدىنىپ شۇ ۋەدىنى ھەققەت دەپ بىلىپ تۇرۇپ قالغان. ئۇلار دەل شۇ سەۋەپتىن ئىزىشنى ئۆز يوللىرىنىڭ داۋامى دەپ چەك تۇرىدۇ. ئۇلار دەل شۇ سەۋەپتىن ئىزىشنى پەرەزلىرىنىڭ بىر نەتىجىسى دەپ بىلىدۇ. ئۇلار دەل شۇ سەۋەپلەردىن ئۆيلىنىش ئۈچۈن ئىزىشقا، شەيتانغا سېلىنىشقا ھازىر بولۇش كېرەك دەيدۇ. چۈنكى ئۇلار باشتىن ئاخىر ئىزىش ۋە شەيتانغا ئىبادەت قىلىش ئىچىدە بولغانلىقى ئۈچۈن يەنە ئىزىشنى ئۆزيوللىرىنىڭ داۋامى دەپ بىلىدۇ. بىز يۇقارقى ئايەتتىن پەرەز بىلەن تونۇپ چىقىلغان ۋە يەكۈنلەنگەن ھەرقانداق بىر نەرسىنىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتىسى ياسىغان ھەيكەللەرچىلىك ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭدىن ئارتۇق ئەمەسلىكىنى بىلەلەيمىز.

2

مۇسۇلماننىڭ ئۆيلىنىش يولى

مۇسۇلماننىڭ ئۆيلىنىشنى يولىنى كىتابتىن ۋە ھېكمەتتىن ئايرىپ تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن ئەمەس. چۈنكى ئۇلارنى باشقىلاردىن پەرقلەندۇرۇپ تۇرىدىغىنى ئۇلارنىڭ كىتاب ۋە ھېكمەت ئۆگەنگەنلىكى، ئۇنى ئاللاھنىڭ ئەمرى بىلەن پۈتۈن ئوي-پىكىر، خىيال، ئارزۇ ۋە ھەرىكەتلىرىنىڭ ئاساسى قىلغانلىقىدىندۇر. ئۇلار ھەر ئىشتا كىتابنى ۋە ھېكمەتنى يول باشچى ۋە ئاساس قىلىدۇ. ئۇلار كىتابتىن ۋە ھېكمەتتىن ئۆگەنگىنى بويىچە ئىشلار ئۈستىدە قارار بېرىدۇ. ئۇلار كىتابنىڭ ۋە ھېكمەتتىن تارىغان تەۋھىدىنىڭ نۇرى ئاستىدا ھاياتنى داۋام قىلىۋاتقانلار بولغانلىقى ئۈچۈن شەيتاننىڭ زەلالىتى ئۇلارنىڭ كۆزلىرىنى خىرەلەشتۇرەلمەيدۇ. ئۇلار بىردىن بىر ئىلاھى بولغان ئاللاھنى ئۇنىڭ كىتابنى ئۆگىنىش ئارقىلىق تونۇيدۇ. ئۇلار ئاللاھنىڭ ئۆزلىرىنى بىكارغا ياراتمىغانلىقىنى، كائىناتنى بىكارغا ياراتمىغانلىقىنى كىتاب ۋە ھېكمەت ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزۈپ چۈشىنىدۇ ۋە ئۇ چۈشەنچىلەرنى قەلبىگە يەرلەشتۇرىدۇ. مۇسۇلمانلار، مۇئمىنلەر دەل ئاللاھ تەرىپىدىن بېرىلگەن، باشقا ھەرقانداق بىر يول بىلەن ئېرىشى مۇمكىن بولمىغان ئىلىمنىڭ ساھىبلىرى بولغانلىقى ئۈچۈن ئاللاھ تەئالا شۇنداق دەيدۇ:
وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ.
« غەلىبە ئاللاھقا، ئاللاھ نىڭ پەيغەمبىرىگە ۋە مۆمىنلەرگە مەنسۇپ، لېكىن مۇناپىقلار (غەلىبىنىڭ ئاللاھنىڭ دۈشمەنلىرىگە ئەمەس، دوستلىرىغا مەنسۇپ ئىكەنلىكىنى) بىلمەيدۇ. » سۈرە مۇنافىقۇن 8-ئايەت

مۇسۇلماننىڭ پىكرى، ئۆيلىنىشى ھەر زامان كىتابنى ۋە ھېكمەتنى ئۆزىنىڭ مەركىزى قىلغان بولىدۇ. مۇسۇلمان كىتابتىن ۋە ھېكمەتتىن ئۆگەنگەن ئىلىملىرىنىڭ ساھىبى بولالىغان، ئۇنى ھاياتىدا پاراكتىكا قىلىپ جانلىق ياشىيالىغان مۇددەتچە ئۇ كۈچلۈك بولىدۇ، يېڭىلمەس بولىدۇ، ئۈستۈنلۈك قازىنىدۇ. ئاللاھ تەئالا شۇنداق دەيدۇ:
وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ.
«(جىھادتىن) بوششىپ قالماڭلار، شېھىت بولغانلار ئۈچۈن قايغۇرماڭلار، ئەگەر مۆمىن بولساڭلار، ئۈستۈنلۈك قازىنىسىلەر.»سۈرە ئال ئىمران 139-ئايەت

بۇ ئايەتتە ئاللاھ مۇئمىن بولۇشنى ئۈستۈنلۈك قازىنىشنىڭ شەرتى قىلىدۇ. چۈنكى مۇئمىن بولغۇچى كىتاب ۋە ھېكمەتتىن ئىلىم ئېلىۋاتقان، ئۇلارنى ئۆگىنىپ ھاياتىدا پاراكتىكا قىلىۋاتقان، قىلچە خاتاسىز، مۇتلەق توغرا ئىلىمدىن نېسىۋدار بولغانلار بولغانلىقى ئۈچۈن ئاللاھ بۇ ئايەتتە مۇئمىن بولۇشنى ئۈستۈنلۈك قازىنىشنىڭ داۋاملىق بىر شەرتى قىلىپ ئالىدۇ.
ئىسلام دىنى دۇنيادىكى ھەرقانداق بىردىندىن ئارتۇق مۇكەممەللىككە ۋە مۇنتىزىم بىر يىمىرىلماس سېستىمىغا ئىگە. بۇنى بۇۋدىن ھەققىدە ئىزدەنگەن، تەر ۋە قان تۆككەن، جېنى ۋە مېلىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان نۇرغۇنلىغان بەدەللەرنى تۆلگەنلەر ئوبدان بىلىدۇ. شەيخۇل ئىسلام مۇھەممەد ئىبنى ئۇسەيمىن(رەھمەھۇللاھ) ئۆزىنىڭ ئىسلامىي ئۆيغىنىش نامىلىق كىتابىدا شۇنداق بىر ھېكايىنى بايان قىلىدۇ:
ئەينى چاغدا مەككە مۇشرىكلىرى ئەبۇ سوفيان باشچىلىقىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسەلامغا قارشى قوشۇن توپلاش ئۈچۈن رۇم ئىمپىرىيىسىنىڭ پادىشاھىنىڭ قېشىغا نۇرغۇن سوۋغا سالاملار بىلەن بارىدۇ. ۋە بولغان ئىشلارنى بايان قىلىپ ئۆزلىرىگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسەلامغا قارشى ياردەم قىلىشنى بۇ جەڭدە يەڭسە يەنە نۇرغۇن سوۋغا سالاملار بېرىدىغىنىنى ۋەدە قىلىدۇ. رۇم پادىشاھى ئەبۇ سوفياندىن مۇھەممەد سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسسەلەمنىڭ كىشىلىكى ھەققىدە ۋە ئۇنىڭغا نازىل بولىۋاتقان ئايەتلەر ھەققىدە سورايدۇ، ئەبۇ سوفيان نېمە بولسا شۇنى دەپ بېرىدۇ. رۇم پادىشاھى ئاخىرى شۇنداق دەيدۇ: بۇ پەيغەمبەر راس ياكى يالغان بولىشىدىن قەتئىي نەزەر ئۇنىڭ ئوتتۇرىغا قويىۋاتقان نەزىرىيلىرىنىڭ ئاساسى ناھايىتى ساغلام ئىكەن. مەن ساڭا ياردەم قىلالمايدىكەنمەن، چۈنكى شۇنى بىلىپ تۇرىۋاتىمەنكى، ئۇ پەيغەمبەر ئىككى پۇتى ئاياغ باسقان ھەرقانداق زېمىننى ئۆزىنىڭ قىلالايدىكەن. ئۇزۇن ئۆتمەي مۇسۇلمانلار ئەرەب يېرىم ئارىلدا مۇنتىزىم بىر ھاكىمىيەت قۇرۇپ، شەرقتە پارس ئىمپىرىيسىنى مەغلۇپ قىلىپ كەڭ ئىران زېمىننى ئىسلامنىڭ فەتھىسى ئۈچۈن ئاچىدۇ. غەرپتە بولسا رۇم ئىمپىرىيەسىگە ئەڭ زور تەھتىد كۈچ بولۇپ قالىدۇ.
بىر مۇسۇلماننىڭ باشقىلاردىن پەرقلىنىپ تۇرىدىغانلىقى ئۇنىڭ كىتاب ۋە ھېكمەت ئۆگەنگەنلىكىدۇر. ئاللاھ قۇرئاندا مۇسۇلماننىڭ پىكىر قىلىش يولىنىڭ كىتاب ۋە ھېكمەت يەنى قۇرئان ۋە سۈننەت بويىچە بولىدىغانلىقىنى بىزگە ئۆگەتتىدۇ. ھەر ئىشدا كىتاب ۋە ھېكمەتنىڭ ئاساس بولىدىغانلىقىنى ، پەرەزدىن يىراق بولىشىمىزنى، بەزى پەرەزلەرنى قىلىشنىڭ گۇناھ ئىكەنلىكىنى يەنى پەرەز قىلىش كىتاب ۋە ھېكمەتتىن يۈز ئۆرۈگەنلەرنىڭ قىلىقى ئىكەنلىكىنى بىزگە ئايەتلەر ۋە رەسۇلنىڭ ئۆرنەك ھاياتى بىلەن قايت-قايتا تەكىتلەيدۇ. رۇم ئىمپىرىيەسىنىڭ ئىمپىراتورى ئاخىرقى جۈملىنى قانداق دېگەن بولسا بىز بۈگۈنكى شۇ قەدەر ئاھانەت ۋە زۇلۇمغا قېلىپ قېلىشىمىزنىڭ سەۋەبىنى ھەم شۇنداق يەكۈنلىيەلەيمىز: مۇسۇلمان ئوي-پىكىردە، ھەرىكەتتە كىتابسىز ۋە ھېكمەتسىز قالدى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھنىڭ كىتابسىز ۋە ھېكمەتسىز ياشاشنى خالىغانلارغا تەقدىر قىلغان تەقدىرى بىزنىڭ تەقدىرىمىزگە ئايلاندى.

خۇلاسە

ئاللاھ پەيغەمبەر ئەۋەتىپ مۇئمىنلەرگە كىتاب ۋە ھېكمەت ئۆگىتىش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ بىلىپ بولۇشى مۇمكىن بولمىغان بىلىمنى ئۆگەتتى.ئۇلار قاچانكى مۇسۇلمان ئىكەن، ئۇلار شۇ بىلىمنىڭ ۋارىسلىرىدۇر.ئاللاھ ۋە ئاللاھ رەسۇلى قاتارىدا غەلبە قىلغۇچىدۇر، ھەر زامان ئۈستۈنلۈك قازانغۇچىدۇر. مۇسۇلمان ھەر ئىشدا كىتاب ۋە ھېكمەتنى ئاساس قىلىدۇ. كىتاب ۋە ھېكمەت ئاساسىدا پىكىر ھاسىل قىلىپ ئۆزى دۇچ كېلىۋاتقان مەۋجۇد مەسىلىلەرنى ھەل قىلىدۇ. كىتاب ۋە ھېكمەتتىن ئۇ مەسىلىلەرنىڭ جاۋابىنى تېپىپ چىقىدۇ. چۈنكى ئاللاھ قۇرئاندا سۆيەتلىگەن مۇسۇلمانلار ئاللاھنىڭ ئۇلارنىڭ ھەرقانداق قىلىپمۇ بىلىپ بولۇشى مۇمكىن بولمىغان ئىلىملەرنى پەيغەمبەر ۋاستىسى بىلەن ئۇلارغا ئۆگەتكەنلىكىنى، بۇ بىلىملەرنىڭ پەرەزدە ئەمەس بەلكى، كىتابتا ۋە ھېكمەتتە ئىكەنلىكى، ئۇلارنىڭ قاچان شۇ ئىلىملەرگە ساھىپ چىققان ۋە ئۇلاردىن پايدىلانغان ھالدا ھاياتىنى داۋام قىلىدىكەن ئۆزلىرىنىڭ مۇسۇلمانلاردىن، غەلبە قىلغۇچىلاردىن، ئۈستۈنلۈك قازانغۇچىلاردىن ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرىدۇ، كىتاب ۋە ھېكمەتنى ئۆز ھاياتىنىڭ، بۇ دۇنيالىق ۋە ئاخىرەتلىك بەختى سائادەتكە ئېرىشىشنىڭ ئاچقۇچى ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرىدۇ. ئەكسىچە بولغاندا ئۇلار كىتاب ۋە ھېكمەتتىن يۈز ئۆرۈپ پەرەز بىلەن ھاياتنى داۋام قىلىۋاتقانلار كەبى شەيتاننىڭ قۇللىرىنىڭ قاتارىدىن ئورۇن ئالغان بولىدۇ.
بۈگۈنكى بىز مۇسۇلمانلارنىڭ ئاللاھنىڭ كىتابىنى ۋە رەسۇلنىڭ سۈننىتىنى (ھېكمەتنى) ئۆگىنىپ، ئۇنى ھاياتىمىزدا پاراكتىكا قىلىپ ، جانلىق ياشاش ۋە ئۇنىڭدىن پىكىر ھاسىل قىلىپ بىز دۇچ كېلىۋاتقان مەسىلىلەرنى چىدامىلىق بىلەن ھەل قىلىشتىن باشقا ئارتۇق ۋەزىپىمىز يوق. ناھايىتى ئەپسۇسكى ئىشلار تۆۋەندىكى ئايەتتە دېيىلگەندەك بولۇپ چىقىۋاتىدۇ:
وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَٰذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا.
«پەيغەمبەر ئېيتتى: «ئى پەرۋەردىگارىم! شۈبھىسىزكى، مېنىڭ قەۋمىم بۇ قۇرئاننى تاشلاندۇق قىلىپ قويدى»» سۈرە فۇرقان 30-ئايەت

بىر مۇسۇلمان قۇرئاننى تاشلاندۇق قىلىپ قويۇش بىلەن كىتاب ۋە ھېكمەتتىن مەھرۇم قالىدۇ. نەتىجىدە ئۇ كىتابتىن ۋە ھېكمەتتىن يۈز ئۆرۈگەنلەر قاتارىدىن بولۇپ قالىدۇ. بىر مۇسۇلمان بىر غەيرى مۇسۇلمان چوڭ بىلگەن نەرسىنى چوڭ بىلىشى بىلەن ئۆزىنىڭ دىنىنى يوقىتىپ قويىدۇ. بىر مۇسۇلمان بىرغەيرى مۇسۇلمان نىشان قىلغان نىشاننى نىشان قىلىشى بىلەن نىشانسىزلىشىدۇ. بىرمۇسۇلمان بىر غەيرى مۇسۇلماننى ئۆزىگە ئۈلگە قىلىشى بىلەن ئۆزىگە ۋە پۈتۈن جاھان ئەھلىگە ئۈلگە بولغان رەسۇلدىن ياتلىشىدۇ. بىر مۇسۇلمان بىر غەيرى مۇسۇلمان ياخشى كۆرگەن نەرسىنى ياخشى كۆرىشى بىلەن رەببىنىڭ سۆيگۈسىدىن ياتلىشىدۇ. بىر مۇسۇلمان بىر غەيرى مۇسۇلماننى دورىشى بىلەن كىملىكسىزلىشىدۇ.
ئاللاھ تەئالا شۇنداق دەيدۇ:
فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا.
ڭ ئۈچۈن كاپىرلارغا ئىتائەت قىلمىغىن، قۇرئان ئارقىلىق ئۇلارغا قارشى (پاكىتلارنى ئوتتۇرىغا قويۇپ) بارلىق كۈچۈڭ بىلەن كۈرەش قىلغىن.» سۈرە فۇرقان 52-ئايەت

---

[1] جېفىرى بۇرتون رۇسسېل، لۇسفېر،ئوتتۇراچاغدا شەيتان، كابالجى نەشرىياتى، ئىستانبۇل1999، تۈركچە، 17-بەت

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

[2] جېفېرى بۇرتون رۇسسېل، لوسېفېر،ئوتتۇراچاغدا شەيتان، كابالجى نەشرياتى، ئىستانبۇل1999، تۈركچە، 18-بەت

[3] يۇقارقى كىتاب 20-بەت

[4] ئىمام شافئى، ئەررىسالە، تەھقىق ۋەشەرھ؛ ئەھمەد مۇھەممەد شاكىر، بېيرۇت، ئەرەپچە، 78-بەت

مەنبە: قۇتادغۇبىلىك مۇنبىرى http://www.qutad.biz/forum.php?mod=viewthread&tid=4657

ئەسكەرتىش: ئۇيغۇر ئاكادېمىيىسى تور بېتىدىكى يازمىلار ئاپتورىنىڭ ئۆزىنىڭ كۆز-قارىشىغا ۋەكىللىك قىلىدۇ. تور بېتىمىزدىكى يازمىلارنى مەنبەسىنى ئەسكەرتكەن ھالدا كۆچۈرۈپ كەڭ تارقىتىشقا بولىدۇ.

دوستانە ئۇلانمىلار – 2

- ئالتۇن ئوق تورى
- ۋەتىنىم مۇنبىرى
- ئەلكۈن تورى
- ئەۋلات تورى
- ئۇيغۇر كىتاب تورى
- ئانا تىل تېلېۋىزىيەسى

دوستانە ئۇلانمىلار – 1

- ئامېرىكا ئۇيغۇر ئاكادېمىيىسى
- ياۋرۇپا ئۇيغۇر ئاكادېمىيىسى
- ئاۋستىرالىيە ئۇيغۇر ئاكادېمىيىسى
- دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيى
- RFA ئۇيغۇرچە
- ئۇيغۇر رادىئو تېلېۋىزيەسى

ئاكادېمىيەنىڭ بۇرچى ۋە نىشانى

ئۇيغۇر ئاكادېمىيىسى - ئۇيغۇر زىيالىلارنىڭ ئۆز ئارا ھەمكارلىقىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشىغا تۈرتكە بولۇپ، ئۇيغۇر مىللىي روھىنى ئويغۇتۇش ۋە مىللىي كىملىكىنى قوغداش بىلەن بىرلىكتە، قۇتادغۇ بىلىگ ئېنىستىتوتى قۇرۇش ئۈنى ئۇيغۇرلار تەرىپىدىن قۇرۇلغان بىر ئۈنىۋېرسىتېتقا ئايلاندۇرۇپ، ئۇيغۇرلارنىڭ مىللىي مەۋجۇتلۇقىنى قوغداش ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن ھەر ساھەدە مىللەتكە يارامىلىق ياشلارنى يېتىشتۈرۈش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان بىر ئىلمىي ئورگاندۇر.

ئۇيغۇر ئاكادېمىيىسى

- ئاكادېمىيە ھەققىدە
- ئاكادېمىيە ئەزالىقى
- تور كۈتۈپخانىسى
- تەۋپىق ئوقۇش مۇكاپاتى
- ئېئانە
- ئالاقە

© ئاكادېمىيە ئورگان تورى